

Хальмг бичэч

Энэгдэн дүрхлэн эн джир-
гьлм
Энээр Ленин эрдмэр дел-
грлэ,
Мөнх куунэ нилчд хандж
Мадна зүрхд даньгин дуул-
на:

Генэртэ харньгуу эзлжэ-
сн газрт
Герл тархадж магнад ирлэч,
Ончн ббгдл, уйн цагтм
Өвртэн орулдж окарлдж таа-
ллач,

Харгынад энлдж йовсн цаг-
тм
Халун теджэл-хот бгләч
Цаньггад ундасдж йовсн
цагтм

Цавдата арүн ундар амлүл-
лэч...

Күнхкэ Ленинэ мөнх нерн
Күч немүлдж селклим брг-
нэ,

Урмд, дживр, тулг болдж
Уралан йовхдм омг бгнэ.

Эн шүлгиг бичэч Инджин
Лидж бичсн, юнъгад гихлэ,
энүнэ тэвсн хувнь хальмг кел-
н-амтнэ джиргьллэ негн.

Инджин Лидж багьсн авн
эклдж гашута зовлнь-түрү үс-
сн деерэн, гегэн-герл уга,
догшн бээдл бссн. Аргьан
бархларн геснэ теджэлин тө-
лэ, нэамн нааста көвүн байн
сунэ тугьлмуд хэрүлнэ. Орун
эрнь-бурнь гиснэс авн, асхн
үрүл күртл кеер, тугьлин
ард йовх көвүнэ гесн оньдинд
блн йовдг бээсн.

Зуг Алдр Октябрин хбн,
1924 джил арвн хойрта көвүг,
бээри газрин Советин йосн,
Багь-Дөрвдг, бичн көвүд-күү-
кд асрдг гер бурдэгдснд ил-
гэв. Энд ирэд Лидж умшлг,
бичдг дасв, ни-негн улсин чл-
дл тэньв, амтнлэ уурлдгиг
медв.

Инджин Лидж 1929 джил
крестьян улсин багьчуд дасдг
школ төгскэд комсомолин
Багь-Дөрвдэ улускомд инст-
руктор болдж орв. Лидж наснь
багь болв чигн, шамдгьа, бий-
дэ даалгьсн кергт үнн сел-
клэн бгч көдлв. Харчул түрүн
нишдж колхоз бүрдэлжэ цагт
классин хортн— кулакуд дора-
гьар, бутньгьугьар активист-
нрт хорлтан халдагд бээсн.
Инджин Лидж чигн теднлэ
кесг дакж нүдэри харгьдж,
цогцарн ноолдлж йовсн...

Укл уга мөнхкин орта,
Урглджд хбн тавн наснь ду-
рар бээдг,
Увл уга хаврин кевэр,
Зун уга намрар,
Даарх киитн угагьар,

Сер-сер гисн салькта,
Бур-бур гисн хурта
Бумбин орн болна.

Эн зуудн болсн Бумбин орна
тускар Лидж багь настагьсн
авн джаньгьрчирас соньсад,
күсл кедж йовсн.

Ола болхла, тер күсл болсн
Бумбин орн токтсн бээнэ, эн
орн-нутг—Советск Союз. Те-
гэд чигн комсомолец Лидж
бдриг бдр гилго, сббг сб гил-
го, уурмултэгьэн көдлэд, кесг
зун джилмүдин туршарт хар-
ньгуу бээсн теегт медрл, герл
орулхар зүткчэв.

Советин джиргьл бдр ирвэс
батрад, цецгэд йовб.

1930 джилин намрар Инджин
Лиджиг таньгьчин комсомоль-
ск конференци делегат сунь-
гьв. Конференцин хбн, шун-
мгьа комсомольциг таньгьчин
комсомольск „Улан багьчуд“
газетд көдлмшд үлдэв.

Газетин көдлмш, оньдин
олн-амтнлэ харгьлгьн, дань-
гин таньгьчиннь теегэр эргдж
йовлгьн Лиджин цаарандк чик
хаалгьинь секв.

1934 джил „Мана келн“ гидг
журналд даран-дарандан багь
бичэчин кесг келврмүд барл-
гдна. „Долан“, „Баклашк болн
Булгьашк“, „Хойр бээдл“ гидг
келврмүдт угатя-яду улсин
тускар, телн эврэннь түрү-зү-
дүгьэсн Октябрин нарна кү-
чэр харньгьугьэсн гетлдж,
герлтэ сээхн джиргьл ягьдж
тосхд йовсна тускар келгддж
бээнэ. „Бамб“ гидг келвртэн
бичэч, бички пионер көвүн ме-
дэтэ улсд, күч-көлсчирин хор-
тн, кулакудиг бардж авхд ямр
тусан халдасна тускар келгд-
жээнэ.

„Байчх“ гидг пьесдэн, урд
цагт байна гарт заргддж йов-
сн деерэн, эврэннь залудан
даджрглдж йовсн куукд күн
колхозд орсна тускиг бичэч
узуджээнэ. Байчх колхозд
орад, көдлмшэн дуран бгч
кесн деерэн, байрта сээхн
джиргьл узнэ. Тегэд чигн
Байчх колхозин зббрд хорл-
тан халдахар селсн, көдлмш
кехэр эс селсн улсла нүүр-
цдж ноолдад—эн ноолданд
диилнэ.

Иим бээдлэгьэр джил ир-
вэс бичэчин билг батрад, гүү-
дэд йовна. Келврмүд бичсн
деерэн, Инджин Лидж шүл-
гуд бас бичнэ. Эн хаалгьдан
уулдврнь күцлэ болад,
„Байр“, „Булг“, „Мана чндл“
гидг хураньгьус дара-дарад-
тан барлгддж гарв.

1938 джилэс нааран,
Инджин Лидж Коммунисти-
ческ партин член. Эн СССР-н
Бичэчрин Союзин член.

1941 джил. Мана орн-нут-
гур фашистир да босхв.
Күч-көлсч амтнэ үрн
Инджин Лидж, цуг олн-амтн-
лэгьэн Тбрскэн харслгьнд
мордв. Орс, украинец, бело-
рус, хасг боли нань чигн ах-
ду амтслэгьэн дээнэ күнд
хаалгьар йовдж, Сталинград-
ск, Ростовск, Краснодарск,
Крымск фронтсин участкар
дээдлдж йовсн.

Дээнэ цагла мана керг-уул
чик-үнн билэ, тегэд чигн би-
дн бшэтиг хамх цоквдн. Дэн
төгсхлэ Лидж Очирович ик
байрта төвкүн көдлмшүрн
хэрү ирв.

Коммунистическ парть,
хальмг келн-амтнэ автоном
хэрү бурлджэ цагла, Инджин
Лидж, хальмг таньгьчин бур-
дэлгьни комитетин членд
орулдла.

Бээри газрин Советд су-
ныгьдл, хальмг келн-амтн
эврэннь итклтэ үрн, дурта
бичэчэн күч-көлсчирин депу-
татрин таньгьчин Совет-
тин депутатд суньгьв.

* * *

Инджин Лидж багь насна-
сн зовлнь-түрү, блсх-даархиг
үзлэ. Эн үзсн тоотнь бичэчиг
хальмг келн-амтнэ хув-джир-
гьллэ негдүлсн. Хамгин ик
байр, ик хув—күсл болсн са-
нань бутсн, кесг зун джилин
туршарт бвк-эцкнрин эрдж
йовсн күсл күцсн! Тегэд чигн
Инджин Лиджин бичсн „Бум-
бин орн“ гидг дун Советск
Хальмгт ик дурта дун. Эн
дууг хальмг келн-амтнэ ду-
бнигьин государственн ан-
самбль тоскачнр дунд, хбч-
нр, малчирин бмн, тэра тэ-
рчнрт күргдж дуулна:

Кесг зун джилин
туршарт
Күслм бидн Бумб
билэ,
Маниг Ленин,
Коммуна парть
Мандлгч Бумбд
күрглэ...

Хальмгин итклтэ үрн, тоом-
срта бичэч Инджин Лидж
СССР-н Деед Советин Келн-
амтнн Советин депутат бо-
лдж чалд кандидат.

Алексей БАЛАКАЕВ.